

DİN, AHLAK VE DEĞERLER ALANI SEÇMELİ DERSLERİNDE KARŞILAŞILAN PROBLEMLER (ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE DAYALI NİTEL BİR ARAŞTIRMA)*

*Hasan MEYDAN***

ÖZET

Türkiye’de 2012 yılından bu yana örgün genel eğitimde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin yanında Kur’an-ı Kerim, Hz. Muhammed’in Hayatı ve Temel Dini Bilgiler dersleri okutulmaktadır. Din ahlak ve değerler alanı seçmeli dersleri olarak tanımlanan bu dersler Türk eğitim sistemi ve din eğitimcileri için yeni ve alışılmadık bir uygulamadır. Bu makalenin amacı din ahlak ve değerler alanı seçmeli derslerinde karşılaşılan problemleri ve bu problemlerin ihlal ettiği eğitim ilkelerini belirleyerek derslerin verimliliğinin artırılmasına yönelik öneriler geliştirmektir. Çalışmada nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak açık uçlu sorulardan oluşan anket formu kullanılmış, öğretmenlerin mesleki çalışma raporları ise destekleyici veri kaynağı olarak kullanılmıştır. Çalışma grubu Zonguldak ilinde görev yapan 70 öğretmenden oluşmaktadır. Veriler 2013-2014 öğretim yılı Haziran döneminde araştırmacı tarafından öğretmenlere verilen hizmet içi eğitim seminerleri öncesinde toplanmıştır. Verilerin içerik analizine tabi tutulması sonucunda öğretmenlerin derslere ilişkin tespit ettikleri problemler beş tema ve 18 maddede toplanmıştır. Öğretmenlerin tespitlerinin toplandığı temalar: (i) öğretim programı kaynaklı problemler, (ii) öğretim materyali kaynaklı problemler, (iii) öğretmen kaynaklı problemler, (iv) derslerin akademik ağırlığından kaynaklanan problemler ve (v) okul imkânları ve derslerin planlanmasından kaynaklanan problemler olarak belirlenmiştir. Söz konusu tespitlerin derslerin program ve uygulamalarında eğitim ilkelerinden güncellik, öğrenciye görelilik, tedricilik ve açıklık ilkelerinin ihlal edilmesinin anlamına geldiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din Ahlak ve Değerler Alanı Dersleri, Seçmeli Dersler, Din Eğitimi.

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi, El-mek: hasanmeydan77@gmail.com

**PROBLEMS ENCOUNTERED IN RELIGION, MORALS AND
VALUES FIELD ELECTIVE COURSES (A QUALITATIVE STUDY
BASED ON TEACHERS' VIEWS)**

STRUCTURED ABSTRACT

States are considering different factors arranging the religious education in schools and are working to implement suitable models for them. Social, religious, cultural, historical and political nature of the state and international legal regulations are effective in these regulations. The most fundamental principles of international law on religious education indicate that such a courses mainly aims to providing general knowledge and culture on religion could be taught as a compulsory part of the curriculum but if the courses aims to providing and claiming religious application could only be taught as a selective courses. Article 24 of the Turkish Republic Constitution also configure the religious education on the same way.

Religious Culture and Ethical Knowledge courses has been taught in Turkish schools as a part of the compulsory curriculum depending on Article 24 of The Constitution since 1982. Also Qur'an, Life of The Prophet Muhammad and Basic Religious Knowledge courses has been taught according to the desire of students or their parents in Turkey Formal Education System since 2012 in addition to Religious Culture and Ethical Knowledge course. These courses which are defined as religion, morals and values field elective courses are new and unusual for the Turkish educational system and for religious educators. Because these courses are embracing sentimental and behavioral dimensions of the religion as well as the knowledge in contradistinction to Religious Culture and Ethical Knowledge Courses which focus on the knowledge and culture.

Our observations and limited research on the courses give us impression that the new elective courses are having some problems and seen as insufficient by the students, teachers and parents. But it is clear that the quality and efficiency of education could be provided by continuous evaluation and improvement. In this assessment as well as the predetermined educational goals can be taken as a reference point you can take the fundamental principles of the education which have been obtained as a result of the long term applications as measure. In this study, elective courses are evaluated based on the fundamental principles of education obtained by filtration of ancient educational practices and educational theory of the human.

The aim of this article is to define the problems which encountered in the religion, morals and values field elective courses and to evaluate the violation of educational principles by the problems and to develop proposals for improving the efficiency of the courses. Qualitative research methods were used in this study. Data were collected using a questionnaire consisting of open-ended questions and the professional work reports of the teachers were used as the supporting data sources. The study group consisted of 70 teachers working in the province of Zonguldak. Data were collected before the in-service training seminars for teachers conducted by the researcher in

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/3 Winter 2015*

doi

the end of the 2013-2014 academic year in June. Data were analyzed by the content analysis methods.

Results of the analysis show that problems identified by the teachers could be collected in five themes and eighteen items. The themes are (i) curriculum-related problems, (ii) material-related problems, (iii) teacher-related problems, (iv) problems arising from the academic weight of the courses (v) problems arising from the facilities of the school and planning. Collecting under these themes some of the most intense identified problems by the teachers are:

a) Course contents are not adequately address the daily life of the students.

b) Subject and concept should be updated as closer to life of the student.

c) Because of generality and abstraction of the aims/objectives makes difficult to gain life-oriented results.

d) Some of the topics are not appropriate to the student interests, needs and levels.

e) Some topics are often take place again in same courses curriculum or in the Religious Culture and Ethical Knowledge course.

f) Textbooks are inadequate in terms of content presentation and organization of material.

g) Supporting materials for teaching periods are insufficient.

h) Teachers are insufficient in terms of content knowledge.

i) Teachers are insufficient in terms of pedagogy content knowledge such as special teaching methods.

j) Teachers have not got sufficient motivation to represent the religious educator mission.

k) There are not suitable places in schools for ablution/wudu and prayer learned in the courses.

l) Students are crowded in some courses

m) Students from the different levels have to study in the same class.

n) Contributions of the courses to the academic success is not understood adequately.

The problems in the curriculum and implementation of the courses indicate the violation of main educational principles such as actuality, appropriateness to child, gradualism and openness. However, this principles should guide the education planner and practitioner to improve the quality of religious education as a service presented to students. The actuality principle in education require the planning and implementing of the educational experiences as a period that provide skills to the students to recognize the life, current events and problems and to have knowledge of implications for the problems. The results of our study show that the elective courses insufficient in

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/3 Winter 2015*

fulfilling the actuality principle in education by their content, aims/objectives, materials.

Appropriateness to child principle in education refers to the regulation of the educational process in accordance with student's interests, their opportunities (ability, maturity, readiness) and their needs. Our study shows that religion, ethics and values field elective courses are break to the appropriateness to child principle. Because, according to the teachers subjects and concept in the content of the courses need to be updated as closer to life of the students and some topics are often take place again in same curriculum and some subjects are not fitting with interests, needs and levels of the students.

According to the gradualism principle it is require to structure contents of the courses in a gradual manner that begins from child's immediate environment to away, from known to unknown, from concrete to abstract, from simple to complex. Our research shows that the courses violate the gradualism principle via some different ways. For example, students from different ages and classes have to learn same contents in same classes and teachers declare that some subjects are not suitable for the ages of the students. Perhaps the most important results related to the gradualism principle is inadequacy of the subjects in addressing to the child's immediate environment.

The openness principle require the content presentation by the materials and educational experiences in a way that framework of the subjects should be drawn correctly, the subjects are classified rightly so as to prevent the confusion and have appropriate language. According to the declaration of the teachers some textbooks' language is not appropriate to the levels of the students and they have not got sufficient learning activity. In addition there is not enough supporting materials to use in educational process.

As a result it is understood that curriculum of the courses, their learning materials, the educators and school facilities need to be improve to avoid and minimize the violation of the educational principles. It could be possible through assessing the newly emerging literature in a holistic manner and sharing experiences of different stakeholders. Therefore, we believe that it will be useful to organize a symposium to collect and evaluate the results by leadership of the General Directorate of Religious Education. So it will be possible to use of the experiences for improving the quality of the courses.

Key Words: Religion, Morals and Values Elective Courses, Religious Education.

Giriş

Düşünce tarihide insanların toplum halinde yaşamalarının insanın fitri bir ihtiyacı olduğu ve bu ihtiyacın toplumsal yapıları ve devleti ortaya çıkardığı gerçeği genel kabule mazhar olmuştur. İnsanın ancak diğer insanlarla birlikte insanı-ı kâmile ulaşabileceği gerçeğinden hareketle insanın toplumsallaşarak devlet kurmasının gerekli olduğuna inanılmıştır. Bireylerin kendi özgünlükleri içinde yekvücut bir toplumsal yapıyı oluşturabilmelerinin yolu ise aile, din, eğitim, ekonomi, siyaset, kitle iletişim araçları, akran grubu ve dil gibi sosyalleşme etkenlerinin varlığına bağlıdır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/3 Winter 2015

Sosyalleşme etkenlerinin başında gelen din ve eğitim bireyin toplumsal hayata bağlanması, toplumsal yaşamın normlarını öğrenmesinde hayati rol oynar. Din hangi yaştan, hangi tabakadan, hangi meslekten, hangi ekonomik düzeyden olursa olsun bireyin sosyalleşmesinde çok etkili temel etkenlerdendir. Eğitim ise aileden sonra en baskın sosyalleşme ajanlarından birisi olarak kabul edilmektedir (Okumuş, 2014, s. 437). Bu nedendir ki her dönemde eğitimde din ve din eğitimi konuları devletlerin önemli gündem maddelerinden birisi olmuştur.

Devletler okullarında din eğitim-öğretiminin nasıl konumlandırılacağına farklı etkenleri göz önünde bulundurarak karar vermekte ve kendilerine en uygun modelleri uygulamaya çalışmaktadırlar. Halkın dini bağlılığının tek veya çok yönlü oluşu, ülkede dindar ve laik kesimler arasındaki ilişkilerin gelişim seyri, ülkenin dinin kamusal alandaki konumuna dair tarihi tecrübesi ve din eğitim öğretiminin amaç ve içeriğine dair genel beklenti okullarda din eğitim öğretiminin konumlanışını belirleyen en önemli unsurlardır (Hull, 2004, s.93-102). Farklı ülke uygulamalarına kategorik bir bakış atıldığında ülkelerin bu alanı tamamen özel kuruluşlara bırakıp herhangi bir katkı vermemekten tüm eğitim sistemini dini bir formatta yapılandırmaya kadar geniş bir ölçekte din eğitim-öğretimini konumlandıkları anlaşılmaktadırlar.¹

Din eğitim-öğretiminin konumlandırılışına dair uluslararası mevzuatta vurgulanan en önemli ilkelere birisi uygulamaya dönük din eğitiminin isteyenlere, ortak kültür kazandırmaya yönelik din öğretiminin ise tüm vatandaşlara verilebilirliğidir.² Ülkemizde okullarda din eğitim-öğretiminin statüsü Anayasa'nın 24. maddesinde uluslararası düzenlemelere paralel şekilde yer almaktadır. Söz konusu madde din eğitim ve öğretiminde üç temel hüküm getirmektedir: (i) din eğitim ve öğretiminin devletin denetimi ve gözetimi altında yapılacağı, (ii) din kültürü ve ahlak öğretiminin ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu derslerden olduğu, (iii) zorunlu din eğitimi dışında seçmeli din eğitim ve öğretiminin talep edilebileceği. Anayasa ile çizilen bu hukuki çerçeve Türkiye'nin eğitim sisteminde din öğretiminin hiç olmamasından seçmeli olarak okutulmasına, ders saatleri dışında ve ölçme-değerlendirmeye etki etmeyecek tarzda okutulmasına kadar geniş bir yelpazede gerçekleşen denemeler sonucunda oluşmuştur.³

Anayasanın öngördüğü seçmeli din eğitimi hakkı 1982 anayasasından tam 20 yıl sonra 2012/6287 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla 2012-2013 öğretim yılından itibaren beş ve dokuzuncu sınıflardan kademeli bir şekilde başlayan seçmeli din, ahlak ve değerler alanı dersleri konularak gerçekleştirilmiştir.⁴ Uzun süreli beklentinin sonucu olarak gerçekleşen din ahlak ve değerler alanı dersleri dinin bilgi ve kültürden öte duygu ve davranış temelli olarak da öğretilmesini talep edenler açısından önemli bir imkân oluşturmuştur. Nitekim araştırmalar bu dersleri alan öğrencilerin dersler aracılığıyla dinini hayattaki uygulamaları ile birlikte öğrendikten sonra farklı mesleklere yönelme isteğini ortaya koymuştur (Meydan, 2013, s.233-234).

Derslerden yararlanma konumunda olan toplumsal kesimlerin beklentileri bu doğrultuda gerçekleşirken derslerin öğretim programlarında tanımlanışı da aynı doğrultudadır. Kur'an-ı Kerim öğretim programları Müslümanın günlük hayatında inancını yaşayabilmesi için Kur'an-ı Kerim'i

¹ Farklı ülkelerde din eğitim öğretiminin statüsü ile ilgili olarak bkz: Mehmet Zeki Aydın, Dünyada Din Eğitim ve Öğretimi, Din Eğitimi içinde (233-265), Ankara: Grafiker Yayınları, 2012; Robert Jackson, Avrupa'da Dini Kurumlar ve Din Eğitimi Öğretiminin Kamusal Alandaki Genel Eğitime Katkısı, Avrupa Birliği Sürecinde Dini Kurumlar ve Din Eğitimi içinde (79-158), İstanbul: Ensar Neşriyat, 2007.

² Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, Toledo Guiding Principles On Teaching About Religions And Beliefs In Public Schools, Warsaw, 2007, s.13; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Hasan ve Eylem Zengin/Türkiye Davası Kararı, Başvuru No: 1448/04, Strasbourg, 2007; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Mansur Yalçın ve Diğerleri/Türkiye Davası Kararı, Başvuru No: 21163/11, Strasbourg, 2014,

³ Bkz. Halis Ayhan, Türkiye'de Din Eğitimi, İstanbul: Dem Yayınları, 2004.

⁴ Resmi Gazete, İlköğretim ve Eğitim Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (2012/6287).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/3 Winter 2015

lafız ve mana yönünden öğrenmesinin ve severek okumasının önemini vurgularken⁵; Hz. Muhammed'in Hayatı dersi öğretim programları Hz. Muhammed'in güzel ahlakının model alınabilmesi için hayatının öğrenilmesine⁶; temel dini bilgiler dersi öğretim programı ise dinin hayatı anlamlandırış biçiminin, inanç, ibadet ve ahlak sisteminin temel kaynaklarından öğrenilmesinin bireysel ve toplumsal hayat açısından önemine vurgu yaparak derslerin nihai amaçlarını belirlemektedir.⁷ Derslerin işlevlerine dair öğretim programlarının yaklaşımları ve toplumsal beklentiler modern hayatın gerektirdiği bilimsel, teknolojik, ekonomik vb. yetkinliğe sahip aynı zamanda kendi inanç temellerine bağlı bireyler yetiştirme düşüncesinin eğitimimizde karşılık bulduğunu göstermektedir.

Din ahlak ve değerler alanı dersleri matematik, fen ve sosyal bilimler gibi maddi ilimleri, insanın gönül dünyasını imar edecek manevi ilimler ile birlikte almış nesillerin yetişmesi açısından önemlidir. Ancak din eğitimcilerinin beklemedikleri bir anda önlerinde buldukları bu durumun şaşkınlığını yaşadıkları da bir gerçektir. Seçmeli din ahlak ve değerler alanı dersleri 11/04/2012 tarihinde yasalaşan 12 Yıllık Zorunlu Eğitim Yasası doğrultusunda öğretim programlarına dâhil edilmiş, dört ay gibi kısa bir süre içerisinde derslerin programlarının hazırlanmasının ardından aynı yıl okutulmaya başlanmıştır. Bu kısa süre içerisinde ihtiyaç ve imkân analizlerine dayalı bir program geliştirme sürecinin izlenmesi mümkün olmadığı gibi programın etkili bir şekilde uygulanmasını sağlayacak öğretmen eğitimi ve materyal geliştirme çalışmaları da yapılamamıştır.

Din eğitimcilerinin derslerin öğretimine hazırlıksız yakalanmalarının bir sonucudur ki yaklaşık iki yıllık uygulama sürecinin ardından yapılan çalışmalar öğretmenlerin bu derslerin öğretiminde zorlandıklarını hatta bazılarının okutamayacakları düşüncesiyle çalıştığı okulda farklı bir din dersinin açılmasını talep eden öğretmenlerin olduğunu göstermektedir (Bahçekapılı, 2013, s.16). Bir yıl süreyle dersleri alan öğrencilerin derslerden yeterince memnun kalmadıkları için sonraki yıllarda dersleri almaya devam etme isteklerinde düşüşler meydana geldiği araştırmaların ortaya koyduğu diğer çarpıcı bir gerçektir (Meydan, 2013, s.237-247). Derslerin öğretim programları da alan uzmanları tarafından bir programın sahip olması gereken temel unsurları içermediği, amaçların bilişsel alanda ve yüzeysel kaldığı, öğretmenlere yeterince yol gösterici olmadıkları, toplumun ihtiyaçlarını dikkate almadığı gerekçesi ile eleştiriye maruz kalmıştır (Kaymakcan, Bahçekapılı, 2013, s.52).

Dersler üzerine yapılan sınırlı sayıda çalışma derslerden beklenen amaçların gerçekleşmesini olumsuz etkileyecek çeşitli eksiklikler ve sorunların varlığını göstermektedir. Kaymakcan ve arkadaşları derslerin öğretim programları üzerine yaptıkları incelemede programların bir öğretim programının sahip olması gereken unsurların önemli bir kısmını içermediğini ve konuların yapılandırılışında sorunlar olduğunu tespit etmişlerdir (Kaymakcan ve diğerleri, 2013).Bahçekapılı ise öğretmen, öğrenci ve velilerin katılımı ile gerçekleştirdiği nitel çalışmada konuların öğrencilere hitap noktasında sorunlar bulunduğunu, dersleri verme konusunda öğretmenlerin yetkinlik problemi olduğunu, ders kitaplarının öğretmenler tarafından ciddi şekilde eleştirildiğini belirlemiştir (Bahçekapılı, 2013). Meydan ise Zonguldak il merkezinde öğrenciler üzerine yaptığı nicel çalışmada derslerin özellikle akademik başarı düzeyi yüksek olan ve ortaöğretim düzeyindeki öğrencileri tatmin etmekte yetersiz kaldığını belirlemiştir (Meydan, 2013).

⁵Ortaokul, İmam-Hatip Ortaokulu Kur'an-ı Kerim Dersi (5-8. Sınıflar) Öğretim Programı, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara, 2012, s.2-3. Ortaöğretim Kur'an-ı Kerim Dersi (9-12. Sınıflar) Öğretim Programı, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara, 2012, s.2-3.

⁶ Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Hz. Muhammed'in Hayatı Dersi Öğretim Programı, Talim Terbiye Kurulu, Ankara, 2012, s. 2; Ortaöğretim Hz. Muhammed'in Hayatı Dersleri Öğretim Programı, Talim Terbiye Kurulu, Ankara, 2012, s. 2.

⁷ Ortaokul Temel Dini Bilgiler Dersi Öğretim Programı, Talim Terbiye Kurulu, Ankara, 2012, s: 2. Ortaöğretim Temel Dini Bilgiler Dersi Öğretim Programı, Talim Terbiye Kurulu, Ankara, 2012, s. 2.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/3 Winter 2015

Din Öğretimi Genel Müdürlüğü (DOGM) derslerin geliştirilme ihtiyacına dair farkındalığın sonucu olarak derslerin uygulamaya konduğu ilk yıldan itibaren bir dizi tespit çalışması gerçekleştirmiştir. Bu bağlamda ilk olarak 26/03/2013 tarih ve 321536 sayılı yazıyla öğretmenlerden seçmeli derslerin öğretim programlarının iyileştirilmesine yönelik eleştiri ve önerilerini içeren raporlarını genel müdürlüğe ulaştırmaları istenmiştir.⁸ Derslerin geliştirilmesine yönelik ikinci önemli adım ise 2013-2014 öğretim yılı sonunda Müdürlüğün 03/06/2014 tarih ve 2246137 sayılı yazısı ile atılmıştır.⁹ Bu dönemde DKAB öğretmenleri ve imam-hatip liselerinde görev yapan öğretmenlere eğitimde iletişim, rehberlik, materyal hazırlama ve Kur'an öğretimi konularında seminerler verilmiş ve her ilde mesleki çalışma toplantıları gerçekleştirilerek DKAB, seçmeli dersler ve Arapça; İHL meslek dersleri ve İHL kültür derslerine yönelik ayrıntılı üç raporun hazırlanması sağlanmıştır. Bu raporlar DOGM tarafından birleştirilerek Eylül mesleki çalışma döneminde illerde tekrar müzakeresi sağlanmış ve öğretmenlere gençlik psikolojisini anlama, din eğitimcisinin rolü ve misyonu, Arapça öğretimi konularında seminerler verilmesi sağlanmıştır.¹⁰ Böylelikle din eğitim ve öğretiminin tüm alanlarında uygulayıcılar, planlayıcılar ve kısmen de akademisyenler arasında interaktif bir değerlendirme ve geliştirme ortamı oluşturulmuştur.

Eğitim öğretimde öğrenci memnuniyetini sağlamanın ve belirlenen amaçlara ulaşmanın en önemli yollarından birisi öğretim yaşantılarını yüzyılların birikimi ile oluşmuş öğretim ilkeleri doğrultusunda yürütmektir. Eğitimde planlamadan değerlendirmeye her aşamada uygulama ve yöntemlere kılavuzluk eden bu ilkeler eğitim faaliyetinin kalitesinin artırılması, dolayısıyla da eğitimin paydaşlarının memnuniyetinin ve amaçlara ulaşma düzeyinin yükseltilmesini sağlar. Eğitim felsefeleri ve kuramları eğitimin ilkelerine dair farklı görüşlere sahip olsalar da üzerinde büyük oranda uzlaşılan bazı ilkelere bahsetmek mümkündür. Çocuğa/insana görelilik, güncellik, tedricilik ve açıklık üzerinde uzlaşılabilen önemli ilkelere dendir. Çocuğa görelilik ilkesi eğitim yaşantılarının öğrencinin ilgi, imkân (yetenek, olgunlaşma, hazır bulunuşluk) ve ihtiyaçlarına göre düzenlenmesini ifade eder. Hayata yakınlık olarak da ifade edebileceğimiz güncellik ilkesini eğitim yaşantılarının öğrencilerin hayatı, güncel olay ve sorunları tanımlarını ve içindeki problemlere açılımlar getirebilen bilgiler edinmelerini sağlamaya yönelik olarak planlamak ve uygulamak şeklinde açıklamak mümkündür (Aşılıoğlu, 2012, s.30-32, 40). Tedricilik ilkesi çocuğa sunulan öğretim konularının onun yakın çevresinden-uzağa, bildiklerinden-bilmediklerine, somuttan-soyuta, basitten-karmaşığa doğru aşamalı bir şekilde yapılandırılmasını ifade eder (Küçükahmet, 1998, s.37-40; Aşılıoğlu, 2012, s.33-38; Cebeci, 1996, s.72; Bayraktar, 1984, s.33; Aydın, 2013, s.16-17). Açıklık ilkesi; konuların çerçevesi doğru çizilmiş, zihin karışıklıklarına meydan vermeyecek şekilde sınıflandırılmış ve uygun dile sahip öğrenme materyal ve yaşantıları ile çocuğa sunulmasını gerektirir (Küçükahmet, 1998, s.39).

Eğitimde öğrencinin ilgi, imkân ve ihtiyaçları dikkate alınmadan planlama ve uygulama yapılması yani öğrenciye görelilik ilkesinin ihlal edilmesi durumunda öğrencinin potansiyelinin geliştirilmesi mümkün olmadığı gibi zorlanmalar ve öğrenmeye karşı oluşabilecek negatif tavır nedeniyle yeteneklerin köreltilmesine de sebep olunabilir. Güncellik ilkesinin ihlali ise öğrencinin öğrenme motivasyonunu düşürdüğü gibi öğretilenlerin afaki kalmasına, çocuğun hayatında bir farklılık oluşturamamasına neden olur. Eğitimde amaç ve içeriğin çocuğa görelilik ve güncellik ilkelere uygun olması kadar içeriğin planlama ve sunumunda tedricilik ve açıklık ilkelere de riayet etmek gerekir. Bu sayede derslerin işlevlerini verimli bir şekilde ifa etmesi mümkün olur. Bu bağlamda çalışmamızın konusu örgün genel eğitimdeki din ahlak ve değerler alanı seçmeli

⁸ MEB, DOGM, Öğretim Programları Başlıklı Resmi Yazı, Tarih: 26.03.2013, Sayı: 321536.

⁹ MEB, DOGM, Haziran 2014 Mesleki Çalışmalar Başlıklı Resmi Yazı, Tarih: 03.06.2014, Sayı: 2246137.

¹⁰ MEB, DOGM, Mesleki Çalışmalar Başlıklı Resmi Yazı, Tarih: 14.08.2014, Sayı: 3380009.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/3 Winter 2015

derslerinde karşılaşılan problemler ve bu problemlerin öğretim ilkeleri açısından değerlendirilmesidir.

Amaç ve Önem

Bu makalenin amacı din ahlak ve değerler alanı seçmeli derslerinde karşılaşılan problemleri ve bu problemlerin ihlal ettiği eğitim ilkelerini belirleyerek derslerin verimliliğinin geliştirilmesine yönelik çözüm önerileri geliştirmektir. Araştırma sonucunda bu amaç doğrultusunda şekillenen aşağıdaki alt soruların cevaplanması beklenmektedir:

- a) Dersleri okutan öğretmenler din ahlak ve değerler alanı derslerinin geneline dair hangi problemleri tespit etmektedirler?
- b) Öğretmenlerin Kur'an-ı Kerim dersine yönelik problem tespitleri nelerdir?
- c) Öğretmenlerin Hz. Muhammed'in hayatı dersine yönelik problem tespitleri nelerdir?
- d) Öğretmenlerin TDB dersine yönelik problem tespitleri nelerdir?
- e) Öğretmenlerin tespit ettikleri problemler ağırlıklı olarak hangi eğitim ilkelerini ihlal etmektedir?

Öğretim programları bilimsel tecrübe ve ilkelerin ortaya koyduğu sonuçlardan yararlanılarak hazırlandıkları için istendik ürünü gerçekleştirme anlamında etkili olmaları beklenir. Ancak eğitim ve yardımcı bilimlerden alınan ilkelerin anlaşılması veya öğrenme alanına uyarlanmasından veya tasarlanmış öğrenme yaşantılarının öğrenciye mal edilmesinde öğretmenlerce kullanılan strateji, yöntem ve materyallerden kaynaklanan sorunlar bu etkinliği her zaman olumsuz etkileme potansiyeline sahiptir. Bu nedenle eğitim uygulamalarının verimliliğinin farklı bakış açısı ve yöntemlerle sürekli araştırılması ve değerlendirilmesi gerekir. Çoğu zaman değerlendirme kavramı ile öğrenci başarısını belirlemek amacı ile uygulanan ölçümlerin sonuçlandırılması anlaşılrsa da eğitim bilimi açısından değerlendirme öğrenme ve öğretim faaliyetlerinin ıslahı için kanıtların toplanması, işlenmesi ve sonuçlar çıkarılması işi olarak kabul edilir (Ertürk, 1994, s.107-113; Demirel, 2004, s.183). Bu bağlamda çalışmamız eğitim sistemimizde yeni bir uygulama olan ahlak ve değerler alanı seçmeli derslerinin iyileştirilmesi çalışmalarına uygulayıcıların tecrübelerine dayalı veri ve fikirlerle katkı sunması açısından önem arz etmektedir.

Yöntem ve İşlemler

Araştırma betimsel modelde yapılandırılmış olup verilerin toplanması ve analizinde nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma; algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırmadır. Nitel araştırmalarda elde edilen veriler kıyaslamalar yapmayı sağlayan sayısal sonuçlar vermez. Bunun yerine çalışma grubundaki bireylerin kanaatleri, tecrübeleri, duyguları, düşüncelerinden oluşan anlatıların içinden anlamlı kategoriler, temalar ve eğilimler çıkarsama imkânı verir (Kümbetoğlu, 2005, s.44-45).

Araştırmada veri toplama aracı olarak açık uçlu sorulardan oluşan anket formu kullanılmıştır. Formda öğretmenlere dört soru yöneltilmiştir: (i) Genel olarak Din Ahlak ve Değerler Alanı seçmeli derslerinin hepsi ile ilgili gördüğünüz problemler nelerdir? (ii) Kur'an-ı Kerim dersine özgü problemler nelerdir? (iii) Temel Dini Bilgiler Dersine özgü problemler nelerdir? (iv) Hz. Muhammed'in Hayatı (s.a.s) dersine özgü problemler nelerdir? Açık uçlu sorulardan oluşan anket formları çalışma grubundakileri belli ifadelere bağlı kılmadığı için

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/3 Winter 2015

araştırmacıya öngörmediği cevapları alıp daha ayrıntılı bilgiye ulaşma imkânı sunar (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz, Demirel, 2011, s.129; Balcı, 2004, s.143-145).

Araştırmamızda açık uçlu sorulardan oluşan anket formundan elde edilen verileri desteklemek için doküman incelemesi yönteminden yararlanılmıştır. Doküman incelemesi yöntemi ise araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analiz edilerek araştırma sorularının cevaplanmasına yönelik sonuçlara ulaşma çalışmasıdır (Yıldırım, Şimşek, 2005, s.187). Bu amaçla çalışmamızda Zonguldak ilinde görev yapan DKAB ve İHL meslek dersi öğretmenlerinin Haziran dönemi mesleki çalışma raporları ve DOGM'nin Türkiye genelinden toplanan raporların birleştirilmesinden oluşturduğu müzakere metinleri destekleyici veri kaynakları olarak kullanılmıştır.

Araştırmada esas veri toplama aracı olarak kullanılan form 23/06/2014 tarihinde Kdz. Ereğli, 24/06/2014 Zonguldak (Merkez, Kilimli, Kozlu) 25/06/2014 Çaycuma, 26/06/2014 Devrek ilçelerinde araştırmacı tarafından öğretmenlere verilen dörder saatlik hizmet içi eğitim seminerleri öncesinde uygulanmıştır. Öğretmenlerin etki altında kalmamaları için formlar seminerler öncesinde dağıtılmış toplu olarak açıklama yapılmış, soru sormak isteyen öğretmenlerin soruları cevaplanmış ve öğretmenlerin formları doldurup teslim etmelerinin ardından seminere geçilmiştir.

Verilerin yorumlanmasında içerik analizi yöntemi benimsenmiştir. İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım, Şimşek, 2005, s.227). İçerik analizi yoluyla veriler tanımlanmaya çalışılır; birbirine benzediği ve birbiri ile ilişkisi olduğu tespit edilen veriler belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirilerek yorumlanır. Çalışma grubunda yer alanların görüşleri sistematik olarak tanımlanıp sonuçlar çıkartılarak okuyucuya sunulur (Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu, Yıldırım, 2010, s.322).

Çalışma Grubu ve Özellikleri

Çalışma grubunun belirlenmesinde nitel araştırmada amaçlı örneklem belirleme yöntemlerinden kolay erişilebilir örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemde çalışma alanı açısından maksimum veriyi elde etmeyi sağlayacak ve ulaşılması en kolay veri kaynaklarına ulaşmak esastır (Yıldırım, Şimşek, 2005, s.107-113). Çalışma grubunda yer alan yetmiş öğretmen hem araştırmacının kolay ulaşabilme imkânı dâhilinde bulunan hem de araştırmaya konu olan dersleri en az bir yıldır okutan, dolayısıyla da derslerde karşılaşılan problemlere ilişkin tespit yapabilme imkânına sahip öğretmenlerdir. Öğretmenlerin 18 (Ö1-Ö18 arası)'i Çaycuma, 14 (Ö19-Ö32 arası)'ü Devrek, 24 (Ö33-Ö57 arası)'ü Merkez, Kozlu ve Kilimli, 14 (Ö58-Ö70)'ü Ereğli ve Alaplı ilçelerinde çalışmaktadır. Çalışma grubunda yer alan öğretmenlerin özellikleri ve verilerin analizinde kendilerini temsilen kullanılacak olan kodlar Tablo 1'de verilmiştir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/3 Winter 2015

Tablo 1: Çalışma Grubunda Yer Alan Öğretmenler ve Özellikleri

Öğretmen Kodu	Cinsiyet	Kıdem				Görev Yeri		Girdiği Ders		
		1-10	11-20	21-30	30 üstü	Ortaok.	Lise	Kuran	Siyer	TDB
Ö1	E	X				X		X		
Ö2	E		X			X		X	X	X
Ö3	E			X			X		X	X
Ö4	E	X				X		X	X	
Ö5	K	X				X		X	X	
Ö6	E	X					X	X	X	X
Ö7	E		X			X		X		X
Ö8	E	X				X		X	X	
Ö9	E			X		X		X	X	X
Ö10	E			X			X	X	X	X
Ö11	E	X				X		X	X	X
Ö12	E	X				X				X
Ö13	E	X				X		X		
Ö14	E			X		X		X	X	X
Ö15	K	X					X		X	
Ö16	K	X				X		X		
Ö17	E	X					X	X	X	X
Ö18	E	X				X				X
Ö19	K	X					X	X	X	X
Ö20	E			X		X		X	X	X
Ö21	E	X					X	X	X	X
Ö22	E	X					X	X	X	X
Ö23	E	X					X		X	X
Ö24	K	X				X		X		X
Ö25	K	X				X			X	X
Ö26	K	X				X		X	X	X
Ö27	K	X				X		X	X	X
Ö28	K	X				X			X	X
Ö29	E		X			X			X	X
Ö30	E			X		X		X		X
Ö31	K				X		X	X	X	
Ö32	E			X			X	X	X	X
Ö33	E	X				X		X	X	X
Ö34	E	X				X		X	X	
Ö35	E	X				X		X		X
Ö36	K	X					X		X	X
Ö37	K	X					X		X	
Ö38	K	X					X		X	X
Ö39	K	X					X		X	
Ö40	E	X						X	X	X
Ö41	E				X			X	X	X
Ö42	E		X					X		X
Ö43	K	X					X		X	X
Ö44	K	X					X		X	
Ö45	K	X						X		X
Ö46	K	X					X		X	
Ö47	K	X					X		X	
Ö48	K	X					X		X	
Ö49	K	X					X		X	X
Ö50	K	X					X		X	X
Ö51	K	X					X		X	
Ö52	K	X					X		X	
Ö53	E	X					X		X	
Ö54	K	X					X		X	
Ö55	K	X					X		X	
Ö56	E		X					X	X	X
Ö57	E	X						X		X
Ö58	E	X						X		X
Ö59	E	X					X		X	X
Ö60	E	X						X	X	X
Ö61	E	X					X		X	
Ö62	K	X						X		X
Ö63	K	X					X		X	
Ö64	E	X					X		X	
Ö65	E	X					X		X	X
Ö66	E	X						X		X
Ö67	E	X					X		X	
Ö68	E				X		X		X	
Ö69	K	X						X		X
Ö70	E	X					X		X	

Bulgular ve Yorumu: Din Ahlak ve Değerler Alanı Derslerinde Karşılaşılan Problemler

Öğretmenlerin derslerde gördükleri problemlere dair tespitleri içerik analizine tabi tutulduğunda problemlerin müfredat kaynaklı, öğretim materyali kaynaklı, öğretmen kaynaklı, okul imkânları ve derslerin planlanış biçiminden kaynaklanan ve derslerin akademik ağırlığından kaynaklanan problemler temaları altında gruplandırılabilceği belirlenmiştir. Aşağıda öncelikle bu ana temalar altında derslerin geneline dair bulgular ardından da o tema ile bağlantılı olarak her bir derse ilişkin özel problemlere temas edilecektir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/3 Winter 2015

Müfredat Kaynaklı Problemler

Öğretmenlerin öğretim programlarından kaynaklanan problemlere ilişkin görüşleri içerik analizine tabi tutulduğunda öğretim programlarının eğitimin ilkelerinden güncellik ve öğrenciye görelilik ilkelerini ciddi şekilde ihlal ettiği ve sıklıkla yaşanan konu tekrarları ve diğer derslerle çakışmaların verimliliği azaltan temel problemler olduğu belirlenmiştir.

Güncellik İlkesi Çerçevesinde Oluşan Problemler: Çalışma grubumuzda yer alan yedi (Ö51, Ö14, Ö10, Ö3, Ö47, Ö43, Ö57) öğretmen ders içeriklerinin öğrencilerin güncel hayatlarına yeterince hitap etmediğini, konu ve kavramların güncellenmesi gerektiğini, kazanımların çok genel ve soyut yazılmış oluşu nedeniyle hayata dönük sonuçlar alınmasının zorlaştığını belirtmişlerdir. Ö14 kodlu öğretmen “Konular güncel hayatla ilişkilendirilmeli” derken, Ö10 “Kavramların ve örneklerin güncellenmesi, örneğin caiz, mükellef, sigaranın haramlığı vb.” demiştir. Ö47 ise “Kazanımların soyut olması sıkıntılı. Kazanımlar davranışa dönük olsa daha gözlenebilir olur” ifadeleri ile hayata yakınlığa farklı bir açıdan temas etmektedir.

Programların güncellik ve hayata yakınlık konusundaki problemleri DOGM'nün derslerin değerlendirilmesine ilişkin gerçekleştirdiği mesleki çalışmalarda da dile getirilmiştir. Söz konusu çalışmanın Zonguldak ayağında hazırlanan raporda yer alan önerilerden birisi şöyledir: “Hz. Muhammed'in Hayatını tarih anlatımından çıkarıp güncel hitap eden örnek olaylar üzerinden işlemek hatta sıcak ve güncel hadiseler ile irtibat kurmak öğrencinin derse olan ilgisini artırmaktadır.”¹¹ DOGM tarafından il raporları birleştirilerek gerçekleştirilen ortak müzakere metninde de özellikle Hz. Muhammed'in Hayatı ve TDB dersi ile ilgili benzer sorunlara temas edildiği görülmektedir.¹²

Söz konusu problemi seçmeli derslerin her biri için ayrı ayrı verilen cevaplar üzerinden incelediğimizde özellikle TDB ve Hz. Muhammed'in hayatı dersleri için bu eksikliğin yoğun biçimde dile getirildiği anlaşılmaktadır. TDB müfredatı için söz konusu problemi dile getiren öğretmenden birisi olan (Ö10) “Kavramların güncellenmesi” ihtiyacını, (Ö22) “İlmihal bilgisinin biraz daha azaltılarak hayata dönük örneklerin çoğaltılması gerektiğini” belirtmiştir. Hz. Muhammed'in Hayatı dersi müfredatına ilişkin olarak ise yedi öğretmen (Ö6, Ö10, Ö25, Ö41, Ö57, Ö58, Ö69) konu ve kavramların güncellenmesi, güncelle ilişkili örneklerle çocuğun hayatına indirilmesi problemlerine temas etmişlerdir. Diğer öğretmenlerin görüşlerini de içerecek şekilde Ö10'un konuya ilişkin veciz ifadesi şu şekildedir: “Hz. Muhammed'in Hayatı dersinin konularının güncelle indirilememesi en önemli sorundur.”

Öğrenciye Görelilik İlkesi Çerçevesinde Oluşan Problemler: Çalışma grubumuzda yer alan altı (Ö14, Ö17, Ö18, Ö21, Ö31, Ö57) öğretmen ders içeriklerinin öğrencilerinin ilgi, ihtiyaç ve imkânları açısından problemler barındırdığını belirtmişlerdir. Ö21 ve Ö17 “Bazı konuların öğrencilerin hazır bulunuşluk seviyesinin üstünde kaldığını”, Ö18 “Bazı konuların öğrenciler tarafından ihtiyaç olarak algılanmadığını” diğer üç öğretmen ise “konuların öğrencilerin ilgisini çekmediğini” belirtmiştir.

Söz konusu problemi seçmeli derslerin her biri için ayrı ayrı verilen cevaplar üzerinden incelediğimizde Kur'an-ı Kerim dersinde içeriğe dair konuların yeterince ilgi görmemesi ve farklı seviyelerden öğrencilere aynı program çerçevesinde eğitim verilmeye çalışılmasının algılanan en

¹¹ Zonguldak İl Milli Eğitim Müdürlüğü (MEM) 2014/ 2015 Zonguldak İli İlkokullar, Ortaokullar, İmam-Hatip Ortaokulları Ve İmam Hatip Liseleri Seçmeli Dersler Ve Arapça Mesleki Çalışma Raporu, Zonguldak, 2014.

¹² Milli Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü (MEB DOGM), Temel Dini Bilgiler Dersi Müzakere Konuları, Mesleki Çalışma Sonuç ve Teklif Metni, Ankara: Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, 2014, s. 2. Milli Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü (MEB DOGM), Hz. Muhammed'in Hayatı Dersi Müzakere Konuları, Mesleki Çalışma Sonuç ve Teklif Metni, Ankara: Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, 2014, s. 3.

önemli sorunlar olduğu belirlenmiştir. Öğretmenlerden dokuzu (Ö8, Ö20, Ö34, Ö35, Ö53, Ö40, Ö41, Ö49, Ö63) öğretim programlarında yer alan Kur'an tarihi, yorumu ve kıssalara dair konuların yeterince dikkati çekmediğini belirtmiştir. Bunun nedeni olarak ise öğrenci ve velilerin dersten temel beklentisinin Kur'an okumayı öğrenmek olması gösterilmiştir. Bu öğretmenler müfredatta Kur'an öğretimine daha fazla yer ayrılması gerektiğini belirtirken diğer konuların yoğunluğunun azaltılmasını önermişlerdir. Zonguldak ili öğretmenlerinin mesleki çalışma raporunda da aynı problemin tespit edildiği görülmektedir.¹³

Kur'an-ı Kerim öğretim programının farklı seviyelerden öğrencilere aynı sınıfta uygulanması bu derse ilişkin en yoğun biçimde algılanan problemdir. Çalışma grubumuzdaki öğretmenlerden 21'i (Ö1, Ö4, Ö6, Ö8, Ö17, Ö22, Ö24, Ö27, Ö32, Ö36, Ö39, Ö40, Ö43, Ö46, Ö47, Ö52, Ö54, Ö55, Ö56, Ö57, Ö61) farklı seviyelerdeki öğrencilerin aynı sınıfta toplanmasının problem oluşturduğunu belirtmişlerdir.

Temel Dini Bilgiler dersinin öğretim programında öğrenciye görelilik ilkesi kapsamında problem tespit eden yedi öğretmen (Ö19, Ö23, Ö23, Ö58, Ö62, Ö66, Ö69) aynı konuların farklı seviyedeki öğrencilere öğretilmeye çalışılmasını ve 9. Sınıf müfredatının ağır 10. Sınıf müfredatının ise yüzeysel kaldığını belirtmişlerdir. Ö69 ise genel olarak müfredatın ağır olduğunu "Çok fazla kavramı aynı anda öğretmek zorundayız elbette bizim açımızdan sorun değil ancak bu öğrencilerden bir anda din bilgini olmalarını beklemek gibi..." ifadeleri ile dile getirmiştir. Zonguldak ili öğretmenlerinin mesleki çalışma raporunda yapılan "TDB dersinde soyut konuların ileri sınıflara alınarak, ibadet ve dinin günlük hayatta uygulanmasına yönelik konuların küçük sınıflarda daha fazla yer alması" tespitini de bu bağlamda değerlendirmek mümkündür. DOGM'nin ortak müzakere metninde "10. Sınıf müfredatında DKAB dersi ile paralellik arz eden 3,4 ve 5. üniteler yerine gençliğimizin ihtiyacı olan güncel konuların Kur'an ve Sünnet çizgisinde ele alındığı ünitelerin yer alması faydalı olacaktır... Adab-ı muâşeret konularına da yer verilmesi gerekmektedir." (DOGM, 2014, s.2). Tespitlerini de bu bağlamda hatırlamak gerekmektedir.

Hz. Muhammed'in Hayatı dersi öğretim müfredatındaki problemlerin başında birinci ünitelerin kronolojik devamının ise tematik yapılandırılmasına alışılmamış oluşunun geldiği anlaşılmaktadır. Bu noktada öğretmenlerin önemli bir kısmı (Ö20, Ö21, Ö22, Ö23, Ö29, Ö31, Ö32, Ö58, Ö62, Ö66) birinci üniteye kronolojik anlatımın esas alınmasını ve Kur'an'ın nazil oluş süreci ile ilişkilendirilerek ayrıntılandırılmasını beklemektedir. Öte yandan bazı (Ö2, Ö6, Ö15, Ö19, Ö49, Ö60, Ö34) öğretmenler derste tarih bilgilerinin gereğinden fazla tekrar ettiğini ve öğrencilerin seviyesine uygun güncel tematik anlatımların zenginleştirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Konu Tekrarları ve Diğer Derslerle Çakışma: Çalışma grubumuzda yer alan iki öğretmen (Ö21 ve Ö22) derslerin kendi içinde ve DKAB dersi ile sıklıkla konu tekrarına düşmesinin verimliliği düşüren en önemli problem olduğunu belirtmiştir. Seçmeli dersleri alan öğrenciler üzerine 2013 yılında yapmış olduğumuz nicel bir çalışmada da öğrencilerin büyük kısmının - özellikle de ortaöğretim kademesindekilerin - derslerin içeriklerini orijinal bulmadıkları ve konuları DKAB dersinin tekrarı olarak değerlendirdikleri belirlenmiştir (Meydan, 2013, s.240, 245, 246). Ortaokul TDB programlarındaki dokuz ünitenin Ortaöğretim TDB programında aynen tekrar ettiği programlar üzerine yapılan doküman incelemesi çalışmalarında tespit edilmiştir.¹⁴ Sorunun özellikle TDB dersinde yoğun olarak yaşandığı öğretmenlerin derslere yönelik birebir problem tespitlerinden ve öğretmenlerin mesleki çalışma dokümanlarından da anlaşılmaktadır.

¹³ Zonguldak MEM, 2014.

¹⁴ Kaymakcan ve diğerleri 2013; Bahçekapılı, 2013, s. 12, 63.

Çalışma grubumuzda yer alan öğretmenlerden sekizi (Ö2, Ö6, Ö22, Ö23, Ö24, Ö26, Ö25, Ö32) TDB ders konularının DKAB dersi ile benzer olduğunu veya aynı konuların sıklıkla tekrar edildiğini bu nedenle öğrencinin ilgisini yeterince çekmediğini belirtmiştir. Bahçekapılı'nın çalışmasında da bu probleme ilişkin tespitte bulunulmuştur: "TDB dersinde sürekli aynı konuları tekrar ettiklerini düşünen öğrenciler, bu durumun belli bir süreden sonra kendilerini sıktığını, dersin ilgi çekici bir hâle gelmesi için farklı öğrenme konularına yer verilmesinin gerekliliğini ileri sürmüşlerdir." (Bahçekapılı, 2013, s.139). Öğretmenlerin mesleki çalışma müzakere metninde de "Temel Dini Bilgiler dersinin müfredatında diğer derslerde yer alan tekrarların gözden geçirilmesi ve bu tekrarların programdan çıkarılması gerekmektedir." önerisi yer almaktadır (DOGM, 2014, s.2).

Hız. Muhammed'in hayatı dersi öğretim programında ilk öğrenme alanlarının tamamında Hız. Muhammed'in Hayatının kronolojik anlatımı yer almaktadır. Çalışma grubumuzdaki öğretmenlerden bir kısmı (Ö2, Ö6, Ö15, Ö19, Ö49, Ö60, Ö34) bu durumun öğrenci ilgisini olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir. DOGM'nin müzakere metinlerinde de benzer bir tespit ve önerinin yapıldığını görmekteyiz. Metinde "Aynı konuların bir üst sınıftaki tekrarları kaldırılabilir ve bu tekrar konuların yerine Peygamberimiz (s.a.v.)'in sosyal ilişkileri konularına daha detaylı yer verilebilir" denilmektedir (DOGM, 2014, s.2).

Öğretim Materyali Kaynaklı Problemler: Öğretmenlerin derslerin geneline dair yoğun olarak tespitte buldukları problemlerden bir diğeri öğretim materyallerine dairdir. Öğretmenlerden 23 (Ö1, Ö2, Ö6, Ö8, Ö18, Ö19, Ö23, Ö25, Ö26, Ö27, Ö30, Ö31, Ö32, Ö38, Ö41, Ö43, Ö47, Ö49, Ö50, Ö51, Ö54, Ö62, Ö70)'ü derslerin öğretim materyalleri ile ilgili en az bir probleme temas etmiştir. Materyallerle ilgili öğretmenlerin tespit ettikleri problemler analiz edildiğinde üç ana temanın olduğu belirlenmiştir: ders kitabının temini, kitabın kalitesi ve destekleyici materyallere ilişkin problemler.

Ders Kitabı Teminini: Çalışma grubumuzda yer alan öğretmenlerden altı tanesi (Ö6, Ö23, Ö30, Ö31, Ö49, Ö70) ders kitaplarının okullara ulaşmaması veya geç ulaşmasının derslerin verimli şekilde işlenmesini engellediğini, öğretmenlerin farklı alternatifler aramak zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Hangi ders kitaplarının okullara ulaşımında problem yaşandığını belirlemek için öğretmenlerin her bir ders için tek tek yaptıkları problem tespitlerini analiz ettiğimizde Kur'an-ı Kerim dersi için altı (Ö12, Ö26, Ö31, Ö46, Ö49, Ö51, Ö56) ; TDB dersi için beş (Ö3, Ö12, Ö28, Ö40, Ö42); Hız. Muhammed'in hayatı dersi için ise altı öğretmenin (Ö3, Ö28, Ö34, Ö38, Ö42, Ö49) bu tespiti yaptığı belirlenmiştir. Seçmeli derslerin ilk yılında hazırlık süreçlerinin yeterince tamamlanamamasından kaynaklanan öğretim materyali sağlama güçlüğüne farklı biçimlerde ikinci yılda da devam ettiği anlaşılmaktadır.

Ders Kitaplarının Kalite Sorunu: Öğretmenlerden beşi (Ö8, Ö18, Ö23, Ö30, Ö62) genel olarak seçmeli derslerin en önemli problemlerinden birisinin ders kitaplarının kalitesinin yetersizliği olduğunu belirtmişlerdir. Öğretmenlerin belirttikleri kalite sorunları üç noktada toplanmaktadır: kitaplarda yeterince etkinlik bulunmaması, gereksiz konu tekrarlarının yapılması, içeriklerinin DKAB kitapları ile benzer oluşu. Bahçekapılı'nın yapmış olduğu çalışmada da öğretmenlerin ders kitaplarını yetersiz buldukları belirlenmiştir. Söz konusu çalışmada ders kitaplarına dair ulaşılan sonuçlar özetle şöyledir: 5. sınıf Kur'an-ı Kerim kitabı yeni öğrenenler için cüzler kadar kullanışlı değildir, Hız. Muhammed'in hayatı ders kitabı diğer kitaplara göre daha iyi bulunmaktadır, TDB ders kitabı ise neredeyse hiçbir öğretmen tarafından beğenilmemektedir (Bahçekapılı, 2013, s.238-239).

Ders kitaplarının kalitesine dair öğretmenlerin tek tek dersler bazında yaptıkları tespitler analiz edildiğinde yedi öğretmenin (Ö2, Ö22, Ö27, Ö38, Ö53, Ö59, Ö63) Kur'an-ı Kerim ders kitabı ile ilgili hususlara temas ettiği görülmüştür. Öğretmenlerin tespitleri ders kitaplarının görsel

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/3 Winter 2015

kalite düşüklüğü, Elif-ba kadar etkili öğretime imkân vermeme, alıştırmaların Türkçelerinin verilmemiş oluşu, ders kitabından ayrı bir çalışma kitabının hazırlanmamış oluşu üzerine odaklanmaktadır. Temel dini bilgiler ders kitabından kaynaklanan problemlere ise on (Ö2, Ö17, Ö18, Ö21, Ö22, Ö25, Ö33, Ö35, Ö42, Ö58, Ö66) öğretmen temas etmiştir. Öğretmenlerin temas ettikleri problemler temelde kitaplarda yeterli etkinliğe yer verilmeyişi, ders kitaplarının pek çok bilgi ve ayetin sistematik olmayan bir şekilde üst üste dizilmesi ile metin ağırlıklı oluşturulması, kullanılan dilin ağır oluşu, basım puntosunun küçüklüğü üzerinde yoğunlaşmıştır. Zonguldak ili öğretmenlerinin mesleki çalışma raporunda da TDB ders kitabının görsel açıdan yetersiz olduğu tespiti yer almıştır.¹⁵ Hz. Muhammed'in hayatı dersinin kitabı ile ilgili olarak on (Ö4, Ö5, Ö6, Ö17, Ö19, Ö23, Ö25, Ö26, Ö33, Ö59) öğretmen problem tespitinde bulunmuştur. Öğretmenlerin tespitleri ders kitaplarının metin yoğun-etkinlik az özellikte olması ve kitabın tarihi ve teorik bir bakış açısına sahip olup somut örneklenmelerine yer vermeyişi üzerinde odaklanmaktadır.

Öğretim Yaşantılarını Destekleyici Materyal Eksikliği: Çalışma grubumuzda yer alan öğretmenlerin öğretim materyaline ilişkin olarak tespit ettikleri problemler en çok öğretim yaşantılarını destekleyici materyal eksikliği üzerinde yoğunlaşmıştır. 14 öğretmen (Ö1, Ö2, Ö6, Ö19, Ö25, Ö26), Ö38, Ö41, Ö43, Ö32, Ö47, Ö50, Ö51, Ö54) bu konuda derslerin geneli ile ilgili problem tespitinde bulunmuşlardır. Öğretmenlerin tespitleri ders kitaplarındaki anlatıma dayalı içeriği destekleyecek görsel ve işitsel materyallerin olmayışı, okul veya sınıf kütüphanelerine yardımcı ders kitabı ve kaynakların alınamayışı üzerinde odaklanmıştır. Zonguldak ili mesleki çalışma raporunda derslerin görsel ve işitsel materyallerle desteklenmesinin; okul imkânlarının elverdiği ölçüde derslerin bulmaca, çalışma yaprakları, testler, denemeler, çizgi filmler, videolar, oyunlar, dramalar, bilgi yarışmaları, vb. ile zenginleştirilerek işlenmesinin olumlu sonuçları vurgulanmıştır.¹⁶ Benzer önerilerin daha da genişletilerek DOGM müzakere çerçeve metinlerinde de yer aldığı görülmektedir.¹⁷

Destekleyici materyal eksikliği en yoğun olarak Hz. Muhammed'in Hayatı dersi için tespit edilmiştir. Altı (Ö2, Ö6, Ö36, Ö43, Ö57, Ö68) öğretmen bu derste çizgi film ve animasyon, harita, pano, şema ve çalışma kâğıtları gibi görsel, işitsel ve görsel-işitsel materyallerin yetersiz olduğunu belirtmiştir. Temel dini bilgiler dersi için bir öğretmen (Ö10) destekleyici materyal eksikliği tespiti yapmıştır. Kur'an-ı Kerim dersi için ise iki öğretmen (Ö20, Ö67) interaktif CD benzeri öğretim materyallerinin olmayışını dile getirilmiştir. Öğretmenlerin belirttikleri interaktif öğretim materyali eksikliğini Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kurslarda kullandığı materyallerle giderilmesi mümkündür. Zira müftülükler söz konusu materyali talep edilmesi durumunda eğitimci ve öğrencilere ücretsiz olarak sağlamaktadır.¹⁸ Öte yandan Din Öğretimi Genel Müdürlüğü hem seçmeli dersler hem de imam hatiplerin ortaokul ve lise kısımlarında kullanılabilecek Kur'an-ı Kerim Dersleri İnteraktif Öğretim Materyalini hazırlayarak Eğitim Bilişim Ağı (EBA) üzerinden 2014-2015 öğretim yılı başından itibaren öğretmenlerin kullanımına sunmuştur.¹⁹

Öğretmen Kaynaklı Problemler: Derslerin geneline dair problemlerden bir diğeri öğretmenlerin kendi yetkinliklerine ilişkindir. Öğretmenlerden altı tanesi (Ö3, Ö5, Ö19, Ö36, Ö38, Ö51) öğretmenlerin alan bilgisi, alan eğitimi bilgisi ve din eğitimcisi misyonuna sahip olma anlamında problemleri bulunduğunu belirtmişlerdir. Öğretmenlerin alan bilgisi anlamında kendilerini geliştirmemiş olma ve alan bilgisini öğrencilerin ilgi ve ihtiyaç duydukları bir tarzda onlara sunma eksikliği aslında öğretmenlerin tespit ettikleri diğer problemlerden bir kısmı ile de

¹⁵ Zonguldak MEM, 2014.

¹⁶ Zonguldak MEM, 2014.

¹⁷ MEB DOGM, Hz. Muhammed'in Hayatı... 2014, s.3-5; MEB DOGM, TDB, 2014, s. 3.

¹⁸ Faruk Salman, Nazif Yılmaz, Nihat Morgül, Tecvidli Kur'an-ı Kerim Elif-Bâ'sı (İnteraktif Cd Destekli), Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2013.

¹⁹ (<http://www.eba.gov.tr/kuranuygulamasi>, Erişim: 30.10.2014)

doğrudan ilişkili görülmektedir. Öğretmen seçmeli derslerde bu derslerin kendine has özelliklerini dikkate alarak öğretim yaşantılarını DKAB dersinden daha geniş ve ayrıntılı bir şekilde yapılandırma çalışmalarını yapmadığı zaman konu tekrarları, güncellik ilkesinin ihlali ve ders kitabının sınırlılığının olumsuz etkisinin görülmesi doğaldır.

Öğretmen kaynaklı tespit edilen bir diğer problem ise temsil kabiliyetine sahip olma ve öğrenci ile sağlıklı ilişkileri yürütebilecek sosyal becerilere sahip olma üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu anlamda (Ö5)'in "Öğretmenlerde yeterli sorumluluk bilincinin olmaması." ve (Ö36)'nın "Öncelikli olarak bizim temsil kabiliyetimizin olmaması" özeleştirileri diğerlerini de özetlemektedir.

Seçmeli derslere giren öğretmenler üzerine yapılan bir diğer nitel çalışmada öğretmenler en çok Kur'an bilgisi ve öğretimi konusunda zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin yetersiz olduklarını düşündükleri bir diğer konu Hz. Muhammed'in hayatı dersinde tematik siyer öğretimidir. Öğretmenler, Kur'an öğretebilecek ve siyer temalarının içeriğini dolduracak kadar birikimlerinin olmadığını altını çizmişlerdir (Bahçekapılı, 2013, s.229). Aynı husus Zonguldak ili mesleki çalışma raporunda "Programlar, içerik, materyal, yöntem ve teknikler çok önemli olmakla birlikte bütün bunları uygulayacak olan insan unsurdur. Bu noktada ders öğretmenlerine yönelik yapılacak her türlü çalışma son derece önem arz etmektedir." ifadeleri ile dile getirilmektedir.²⁰ DOGM müzakere metninde ise öğretmenlerin gelişim ihtiyacına çözüm önerileri getirilmektedir. Öğretmenlerin alan bilgilerini tazelemeye dönük okuma ve araştırmalar yapması, alanlarında yüksek lisans programlarına katılımlarının sağlanması, ilahiyat fakültelerinden istifade imkânlarının artırılması, yerelde ve merkezde hizmet içi eğitim faaliyetlerinin düzenlenmesi önerilmektedir (DOGM, 2014, s.4). Söz konusu önerilerin teşvik edici tedbirler ve kurumsal bazı organizasyonlarla sağlanabileceğini belirtmek gerekmektedir.

Öğretmenlerin kendi yeterliliklerine dair her bir ders için ayrı ayrı yapmış oldukları değerlendirmeler incelendiğinde örneklemimizde yer alan ikişer öğretmen her bir ders ile ilgili özeleştiride bulunduğu belirlenmiştir. Ö56, Ö60 kodlu öğretmenler Kur'an ve tecvit öğretiminde yeterli olmadıkları tespitinde bulunmuştur. TDB dersi için Ö12, Ö45 kodlu öğretmenler öğretmenlerin hem alan hem de alan eğitimi açısından öğrenciyi tatmin edecek düzeyde ders işleme yetkinliğine sahip olmadıklarını belirtmiştir. Ö15 ve Ö43 kodlu öğretmenler ise Hz. Muhammed'in Hayatı dersinde klasik siyer anlatımının dışına çıkarak farklı yöntem ve materyalleri kullanabilecek yetkinliğe sahip olmamalarının öğrenciyi sıktığını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin tespitlerini teyit eden bir veri olarak seçmeli dersleri alan öğrencilerin derste kendileriyle ilgilenen; kendilerine karşı samimi davranan; dersi anlayabilecekleri öğretim yöntem ve teknikleri ile anlatan; öğrenme öğretme sürecini görsel ve işitsel materyal ile zenginleştiren ve sınıf içi disiplini sağlayabilen öğretmenlerin derslerinden memnun kaldığını belirtmek gerekir (Bahçekapılı, 2013, s.134).

Okul İmkânları ve Derslerin Planlanmasından Kaynaklanan Problemler: Çalışma grubumuzdaki öğretmenlerin yedisi (Ö39, Ö47, Ö68, Ö53, Ö54, Ö56, Ö65) genel olarak tüm derslerle ilgili problemlerden bir kısmının okul imkânları ve okullarda derslerin planlanmasından kaynaklandığını belirtmiştir. Öğretmenlerin bu temaya ilişkin tespitleri dört ana problem üzerinde yoğunlaşmaktadır: okulların fiziksel yapılarındaki eksiklikler, derslerin tercih işlemlerindeki problemler, sınıfların kalabalık oluşu ve derslerin eğitim-öğretim zamanı dışında verimsiz saatlere konması. Öğretmenler abdest alma yeri ve mescit gibi mekânların okulda olmayışının Kur'an derslerinde ve uygulama gerektiren konularda öğrencileri zor durumda bıraktığını belirtmişlerdir. Hangi seçmeli derslerin açılacağına ders yükü dağılımı, akademik kaygı ve paket seçmeli ders uygulaması nedeniyle idareciler tarafından karar verilmesi bu tema altında yer alan diğer önemli bir problem tespitidir. Öğretmenler bazı derslerde sınıfların çok kalabalık olmasını ve derslerin eğitim

²⁰ Zonguldak MEM, 2014.

açısından uygun olmayan saatlere konmasını da derslerde verimliliği düşüren problemler olarak belirlemişlerdir. Okul imkânları ve planlamaya dair herhangi bir problem tespitine öğretmenlerin mesleki çalışma raporlarında rastlanmamıştır.

Okul imkânları ve derslerin planlanmasından kaynaklanan problemlere dair öğretmenlerin her bir ders için ayrı ayrı yaptıkları problem tespitlerini incelediğimizde Hz. Muhammed'in Hayatı dersi için bu tür bir tespit yapılmazken en çok tespitin Kur'an-ı Kerim dersine ilişkin olarak yapıldığı belirlenmiştir. Kur'an-ı Kerim dersi için 26 öğretmen (Ö1, Ö2, Ö6, Ö9, Ö11, Ö13, Ö14, Ö16, Ö19, Ö26, Ö33, Ö36, 38, Ö44, Ö46, Ö47, Ö48, Ö49, Ö50, Ö53, Ö60, Ö63, Ö64, Ö65, Ö67, Ö69) özellikle iki temel probleme vurgu yapmışlardır: okulda öğrencilerin abdest alabilecekleri mekânların olmayışı ve Kur'an dersi sınıflarının kalabalık oluşu nedeniyle ders saatinin yetersiz gelmesi. TDB dersinde beş öğretmen (Ö14, Ö20, Ö21, Ö28, Ö29) okul imkânları ve derslerin planlanmasından kaynaklanan problem tespiti yapmıştır. Öğretmenlerin tespitlerinden birisi uygulama için ihtiyaç duyulan yardımcı mekânlarının (abdest alma yeri ve mescit) okulda olmayışıdır. Ö28 kodlu öğretmen ise TDB dersinin kendi okulunda öğle arası ve çıkış saatleri sonrası gibi uygunsuz saatlere konulmasının olumsuz etkisine temas etmiştir. Pedagojik olmayan bu uygulamanın öğrencinin motivasyonunu olumsuz etkileyeceği açıktır.

Derslerin Akademik Ağırlığının Yetersizliği: Öğretmenlerin derslerin geneline dair yoğun karşılaştıkları problemlerden bir diğeri derslerin akademik ağırlığına dair problemlerdir. Toplamda 12 öğretmen (Ö3, Ö4, Ö9, Ö13, Ö15, Ö19, Ö23, Ö25, Ö34, Ö42, Ö46, Ö50) derslerin akademik ağırlığının yetersiz oluşunun öğrencilerin motivasyonunu olumsuz etkilediğini belirtmiştir. Akademik ağırlıkla ilgili tespit edilen problemler iki tema çerçevesinde odaklanmıştır: derslerin akademik başarıya katkısının olmaması/anaşılabilmesi ve seçmeli derslerle ilgili öğrencilerin genel algısının bu derslere olumsuz yansımaları.

Ortaokulda görev yapan yedi öğretmen (Ö4, Ö9, Ö13, Ö34, Ö42, Ö46, Ö50) derslerin notla değerlendirilmeyişini verimliliği olumsuz etkileyen en önemli eksikliklerden birisi olarak belirlemiştir. Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Kurumları Yönetmeliği'nin 36. Maddesi gereğince ortaokullardaki seçmeli dersler notla değerlendirilmemektedir.²¹ 2014 yılında yayınlanan Okul Öncesi Eğitim Ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği'nde söz konusu derslerin notla değerlendirilebilmesinin önü açılmıştır.²² Bu durumun öğretmenlerin endişelerini giderme anlamında olumlu bir adım olduğunu belirtmek gerekmektedir. Liselerde dersler notla değerlendirildiği için bu husus dile getirilmemiş olsa da çalışma grubumuzda yer alan (Ö3) kodlu öğretmene göre üniversiteye girişte derslerin etkisinin olmaması/az olması motivasyonu düşüren bir husustur. Öğretmenlerden dört tanesi (Ö15, Ö19, Ö23, Ö25) öğrenciler tarafından genelde seçmeli derslerin dinlenme/boş ders olarak algılanması alışkanlığı olduğu için bu derslerden yeterli verim alınmadığını belirtmiştir.

Çalışma grubumuzda yer alan öğretmenlerin bu tespitlerine rağmen Zonguldak ili mesleki çalışma raporunda öğretmenlerin derslerde öğrenci motivasyonunu sağlamak için farklı yöntemlerin aranmasına yönelik farkındalığa sahip oldukları da görülmektedir. Söz konusu raporda dersler seçmeli olduğu için çocuğu yazılı veya sözlü notla değerlendirmemekle birlikte öğretim süreçlerinde daha doğal yöntemlerle dönüt verme yollarının aranmasının faydalı olacağı tespiti yapılmıştır.²³ Benzer bir tespit DOGM'nin müzakere metnine de yansımıştır: "Seçmeli Temel Dini Bilgiler derslerinin notla değerlendirilmemesi öğrenciyi not kaygısından kurtardığı için olumlu görülmeyle birlikte alternatif maddi ve manevi motivasyon araçlarının kullanılması gerekmektedir." (DOGM, 2014, s.4). Söz konusu iki tespit öğrenci motivasyonunun - özellikle din

²¹ Resmî Gazete: Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Kurumları Yönetmeliği, 27Ağustos 2003/25212.

²² Resmî Gazete: Okul Öncesi Eğitim Ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği, 26 Temmuz 2014/29072.

²³ Zonguldak MEM, 2014.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/3 Winter 2015

eğitiminde - yalnızca notla sağlanmaya çalışılmaması anlamında önemli görülmektedir. Bu değerlendirmeyi Bahçekapılı'nın öğrencilerden bazılarının öğretmenlerin bu dersi önemsemediğini fark ettikleri için kendilerinin de önemsemediği, kitaptan okuma ve hatıralarla doldurulan, herkesin 90-100 alabildiği basit dersler olarak görüldüğü tespiti ile birlikte düşünmemiz gerektiği kanaatindeyiz (Bahçekapılı, 2013, s.140).

Sonuç ve Değerlendirme

Yaşam standartlarının ciddi şekilde yükseldiği ve insanların her alanda kendilerine sunulan hizmetin kalitesini daha fazla sorgular ve ona göre duruş belirler hale geldikleri günümüz toplumunda tüm hizmet sağlayıcılar sundukları hizmetin kalitesini sürekli geliştirmenin yollarını aramak zorundadırlar. Eğitim ve ona bağlı olarak din eğitimi de bu gelişim ihtiyacından muaf değildir. Tüm din eğitimi alanlarında topluma sunulan hizmetin kalitesinin sürekli kontrol edilmesi ve iyileştirmeler yapılması dini, akli ve bilimsel bir sorumluluktur. Söz konusu hizmet alanlarının en yenilerinden birisi olan din ahlak ve değerler alanı seçmeli derslerinde – paydaşların tecrübe birikimi yetersizliği ve uyum sürecinde olmaları nedeniyle – bu ihtiyacın çok daha yakından hissedildiğini söylemek mümkündür. Din eğitimcilerine bu ihtiyacın hangi alanlarda yoğunlaştığının, aksayan yönlerin neler olduğunun belirlenmesi noktasında önemli görevler düştüğü kanaatindeyiz. Bu sorumluluğun bir parçası olarak gerçekleştirilen bu çalışmada öğretmenlerin derslerin geneline dair problem tespitleri Tablo 2'deki şekilde gerçekleştirilmiştir.

Tablo 2: Öğretmenlerin Problem Tespitlerinin Odaklandığı Temalar ve Problem İfadeleri

Ana Tema	No	Problemin İfadesi
Müfredat Kaynaklı	1	Ders içerikleri öğrencilerin güncel hayatlarına yeterince hitap etmemektedir.
	2	Konu ve kavramların güncellenmesi/öğrencinin hayatına yaklaştırılması gerekmektedir.
	3	Kazanımların çok genel ve soyut yazılmış oluşu hayata dönük sonuçlar alınmasını zorlaştırmaktadır.
	4	Derslerde yer alan konuların bir kısmı öğrencilerinin ilgi, ihtiyaç ve hazır bulunuşluk seviyelerine uygun değildir.
	5	Dersler kendi içinde ve DKAB dersi ile sıklıkla konu tekrarına düşmektedir.
Öğretim Materyali Kaynaklı	6	Ders kitapları okullara geç gelmekte veya hiç gelmemektedir.
	7	Ders kitapları tasarım, içerik sunumu ve materyal örgütlenişi açısından yetersizdir/ilgi çekmemektedir.
	8	Öğretim yaşantılarını destekleyici materyaller yetersizdir.
Öğretmen Kaynaklı	9	Öğretmenler alan bilgisi açısından yetersiz kalmakta/geliştirilmeye ihtiyaç duymaktadır.
	10	Öğretmenlerin alan eğitimi, özel öğretim yöntemleri bilgi veya uygulaması yetersizdir.
	11	Öğretmenlerin din eğitimcisi misyonunu temsil motivasyonları yetersizdir.
Okul İmkânları, Planlama	12	Okullarda abdest ve namaz gibi konularda öğrenilenleri uygulama mekânları bulunmamaktadır.
	13	Okul imkânları öğrencilerin istedikleri dersi seçmelerini engellemektedir.
	14	Bazı derslerde sınıf mevcutları yüksektir.
	15	Farklı seviyeden öğrenciler aynı sınıfta eğitim görmek durumunda kalmaktadır.
Derslerin Akademik Ağırlığı	16	Bazı dersler öğle arası ve çıkış saati gibi verimsiz saatlere konmaktadır.
	17	Derslerin akademik başarıya katkısı yetersizdir/anlaşılamamaktadır.
	18	Öğrenciler genel olarak tüm seçmeli dersleri önemsiz ders olarak değerlendirmektedir.

Öğretmenlerin tespitlerindeki temel noktaları eğitim ilkeleri açısından ele aldığımızda güncellik, öğrenciye görelilik, tedricilik ve açıklık ilkelerinin ihlal edildiği anlaşılmaktadır. Tablo 2'de yer alan 1,2 ve 3 numaralı problem ifadeleri öğretim programları başta olmak üzere bu programa bağlı olarak hazırlanan öğretim materyalleri ve yaşantılarının güncellik ilkesi açısından geliştirilmeye ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Benzer şekilde Bahçekapılı'nın gerçekleştirdiği çalışmada da "Öğrenciler derslerde inanç ilkelerini, ibadetleri ve bazı ahlak konularını sürekli tekrar edercesine gördüklerini, ancak günlük hayatlarında karşılaştıkları ya da karşılaşılabilecekleri konular hakkında yeterli bilgi sahibi olmadıklarından yakınmışlardır." (Bahçekapılı, 2013, s.16).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/3 Winter 2015

Eğitim hedeflerinin belirlenmesinde ve bu hedeflere ulaşmak için işe koşulacak öğretim yaşantılarının planlanmasında güncel hayatın ihtiyaçlarını dikkate almak öğrencinin ilgi ve istifadesini artırır. Bunun için hedeflerin ilgili olduğu öğrenme basamağına göre davranışlara dönüştürülmesi, kazanımın gerektirdiği davranışların belirlenerek yazılması gerekir. Kazanımların gerektirdiği davranışlar müfredata yazılmasa bile öğretmen kılavuz kitapları veya öğretmenin ders planında belirtilmeli ve öğretmen tarafından öğrenme yaşantılarının tasarımında dikkate alınmalıdır. Örneğin bilişsel alanın bilgi düzeyinde bir öğrenme için ezberden söyleme, yazma, hatırlama, tanıma; kavrama basamağı için grafiğe, formüle çevirme, neden ve sonuçlarını söyleme, örnek verme, kendi cümleleri ile özetleme vb. davranışlar belirlenmiş olmalıdır (Sönmez, 2014, s.101,106,111; Demirel, 2004, s.185-186).

Tablo 2 de yer verilen 4, 5 ve 15 numaralı problem ifadeleri derslerin öğrenciye yönelik ilkesi açısından geliştirilmeye ihtiyaç duyduğunu göstermektedir. Öğretmenlerin önemli bir kısmının öğretim programlarındaki konular öğrenciye yeterince ilgi çekici gelmediğinden sıklıkla müfredat dışına çıktıkları bilinmektedir (Bahçekapılı, 2013, s.230-231-232). Bu bağlamda özellikle TDB ve Hz. Muhammed'in hayatı dersinde konu tekrarlarının öğrenci motivasyonunu olumsuz etkilediği anlaşılmaktadır. Kur'an dersinde ise temel beklenti okumayı öğrenmek olduğu için öğrencilerin diğer konulara yeterince ilgi göstermedikleri görülmektedir. Bu durumda Kur'an dersinden Kur'an'ın içeriğine yönelik konuların bir kısmının TDB dersine kaydırılması böylelikle TDB dersinde konu tekrarlarının da önünün alınması mümkün olacaktır. Bu anlamda çalışma grubumuzdaki öğretmenlerin 10. Sınıf müfredatında DKAB dersi ile paralellik arz ettiğini belirttikleri 3,4 ve 5. üniteler yerine Kur'an dersi müfredatından Kur'an-ı Kerim Mesajını Anlıyorum başlığı altındaki konuların konması mümkündür. Böylelikle bir yandan öğrenci ve velilerin Kur'an-ı Kerim dersinden beklentileri karşılanabilirken diğer yandan da TDB dersinde öğrencinin Kur'an'dan daha fazla istifade etmesi sağlanabilecektir.

Hz. Muhammed'in hayatı dersinde hem tematik anlatımları hem de kronolojik anlatımı problemlili gören öğretmenler bulunmaktadır. Öğretmenlerin tespitleri büyük oranda her sınıfta tekrarlanan kronolojik anlatımın öğrencinin ilgisini çekmediği ya da tematik anlatımların yüzeysel kaldığı şeklindedir. Öğretmenlere göre Hz. Muhammed'in hayatı ve kişiliğini merak eden öğrencilere onun kişiliği yeterince tanıtılmamaktadır. Söz konusu tespitlerin kaynağının aslında kronolojik veya tematik anlatımdan çok konu içeriklerini dolduracak güncellenmiş kaynak ve bilgileri öğretim ortamlarına taşıma ile ilgili olduğu kanaatindeyiz. Zira Bahçekapılı'nın yapmış olduğu çalışmada Hz. Muhammed'in kişiliği ve yaşantısının seçmeli derslerde öğrenciler tarafından en çok öğrenilmek istenen konulardan olduğu belirlenmiştir (Bahçekapılı, 2013, s.79). Hz. Muhammed'in hayatı dersinin tematik bir yaklaşımla Hz. Muhammed'in kişiliğini ön plana çıkardığı düşünüldüğünde aslında problemin önemli bir kısmının konuların sunumu ile ilgili olduğu anlaşılmaktadır.

Öğretmenlerin tespitleri ile paralel sonuçlar öğrenciler üzerine yapılan çalışmalarda da ortaya konmuştur. Tarafımızdan 2013 yılında gerçekleştirilen çalışmada öğrencilerin %23,0'ı ders içeriklerini yeterince ilgi çekici bulmazken; %27,4'ü kararsız kalmıştır. Yani her iki öğrenciden birisi ders içeriğini tatmin edici bulmamıştır. Öğrencilerin üçte biri konuların DKAB dersinin konularından ayrılan orijinal bir yönü bulunmadığını belirtmekte, lise düzeyine çıktıkça bu oran yükselmektedir (Meydan, 2013, s.241-246). Eğitimde güncellik ve öğrenciye yönelik ilkelerinin ihlalinin öğrencilerin derse karşı tutumlarını belirleyen önemli bir faktör olduğunu dikkate alarak programlardaki güncellik ve öğrenciye yönelik ihlallerinin giderilmesine yönelik kapsamlı yenileme çalışmalarının başlatılması gerekmektedir. Güncellik ilkesinin ihlal edilmesinde öğretmenin kendini geliştirmesinin, hayata sürekli araştırıp sorgulayan bir gözle bakabilmesinin önemini dikkate alarak öğretmenlerin geliştirilmesine yönelik çalışmalara ihtiyaç olduğu da ortadadır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/3 Winter 2015

Tablo 2 de 6, 7, 8 numaralı problem ifadeleri eğitimde açıklık ilkesinin ihlali anlamına gelmektedir. Planlanan amaçlara ulaşılabilme için öğretim süreçlerinin çerçevesi doğru çizilmiş, konuları zihin karışıklıklarına meydan vermeyecek şekilde sınıflandırmış ve uygun bir dile sahip bol ve çeşitli yöntem ve materyallerle sunulması gerekir. Söz konusu problem ifadeleri ise konuların açıklık ilkesine uygun bir şekilde sunulmasını sağlayacak imkanların olmadığı/oluşturulmadığını göstermektedir. Ders kitaplarına ulaşma açısından problemler yaşandığı gibi elde edilen kitapların açık ve etkili öğrenmeyi sağlayacak etkinlik zenginliği, hayata dönük bir anlatım üslubu, dil ve tasarım özelliklerine sahip olmadığı anlaşılmaktadır. Buna derslerde kullanılacak destekleyici materyallere ulaşmada yaşanan sorun ve eksiklikler de eklenmektedir. Oysa etkili öğrenme için ders kitapları başta olmak üzere tüm öğretim araçlarının öğrencinin bilgiyi kendi şemalandırmasına imkân verecek ölçüde farklı zekâ türlerine hitap edecek; konu ve ilkelerin farklı durumlara uyarlanmasına, transfer ve genellemesine imkân verecek ölçüde görsel, şema, harita, kavram haritaları, tablo vb. ile zenginleştirilmesi gerekmektedir (Sönmez, 2014, s.66-67). Öte yandan okul ve öğrencilerimizin FATİH projesi kapsamında sahip oldukları dijital öğrenme altyapılarını kullanabilmeleri için de ders kitaplarının dijital öğrenme materyalleri ile desteklenmesine hız verilmesi gerektiği de açıktır.

Öğrenciye görelilik ve güncelliğin sağlanmasında olduğu gibi destekleyici materyal eksikliği probleminin çözümünde de öğretmenlerin yapabileceği pek çok çalışma olduğunu belirtmek gerekir. Öğretmenler derslerde kullanılacak görsel, işitsel ve görsel-işitsel dokümanlara farklı paylaşım platformlarından ulaşabilecekleri gibi kendi materyallerini üretmeleri de mümkündür. Bu anlamda DOGM'nin hazırlayıp tüm öğretmenlerin istifadesine sunduğu Din Öğretiminde Materyal Geliştirme Kılavuzu öğretmenlere yol göstermesi açısından önemli bir dokümandır.²⁴ MEB'in kendi bünyesinde yapmış olduğu çalışmalar öğretmenlerin en çok ihtiyaç duyduğu hizmet içi gelişim alanları arasında öğretim teknolojisi ve materyal geliştirme ve özel öğretim yöntemlerinin olduğunu göstermektedir. Bu alanlarda ihtiyaçların kısa süreli seminerlerle istenen düzeyde karşılanamadığı ise açıktır. Tespitlerimizle bağlantılı olarak bu konuda üniversitelerin ve ilahiyat fakültelerinin ülke geneline yayılmasından istifade ederek illerde gönüllü öğretmenler arasından belli kriterler çerçevesinde seçilen öğretmenlerin katılımı ile uzun süreli gelişim, materyal ve etkinlik üretme grupları oluşturulmasının yararlı olacağı kanaatindeyiz.

Tablo 2 'de yer alan 12-18 numaralar arasındaki problem ifadeleri derslerin makro ve mikro ölçekte planlanması ile ilgili eksiklikleri ifade etmektedir. Söz konusu problem ifadelerinden 15 numaralı ifade özellikle eğitimde tedricilik ilkesinin ihlali anlamına gelmektedir. Derslerde okul dışında kendini yetiştirmiş olan öğrencilere daha üst düzey eğitim modülleri sunulamayıp Kur'an, dini bilgiler veya siyer ile ilgili yeni başlayan öğrencilerle aynı konuları görmek zorunda bırakılmaları hem üst düzey hem de yeni başlayan öğrenciler açısından sorunludur. Tedricilik ilkesi ile ilgili en önemli ihlalin Kur'an derslerinde kalabalık sınıflar ve farklı seviyelerden öğrencilerin bir arada bulunması nedeniyle ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Benzer bir tespiti kendi çalışmasında gerçekleştiren Bahçekapılı'nın Kur'an-ı Kerim derslerinde yardımcı öğreticiler görevlendirilmesi önerisi dikkate değerdir (Bahçekapılı, 2013, s. 237). Kanaatimizce Kur'an-ı Kerim derslerinin kur sistemi veya modüler programlama sistemine göre yapılandırılarak daha esnek uygulama imkânı verilmesi yoluyla problemin çözülmesi de mümkündür.

Tablo 2 de yer alan 9, 10 ve 11 numaralı problem ifadeleri öğretmenlerin alan bilgisi, alan eğitimi bilgisi ve din eğitimcisi misyonuna sahip olma konusundaki eksikliklerini ifade etmektedir. Söz konusu tespitler eğitimde esas faktör olarak öğretmenle ilişkilidir ve bu nedenle yukarıda bahsettiğimiz öğretim ilkelerinin ihlallerinde de dolaylı olarak etkilidir. Öğretmenlerin alan bilgilerini tazelemeye dönük okuma ve araştırmalar yapması, alanlarında yüksek lisans

²⁴ Komisyon, Din Öğretiminde Materyal Geliştirme Kılavuzu, Ankara: Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, 2014.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/3 Winter 2015

programlarına katılımlarının sağlanması, ilahiyat fakültelerinden istifade imkânlarının artırılması, yerelde ve merkezde hizmet içi eğitim faaliyetlerinin düzenlenmesi ihtiyacı Bahçekapılı'nın çalışmasında da ulaşılan sonuçlardandır (DOGM, 2014, s.4). Söz konusu önerilerin özellikle öğretmenlere yönelik teşvik edici tedbirler ve kurumsal bazı organizasyonlarla sağlanabileceğini belirtmek gerekmektedir. Bu tedbirlerin öğretmen yetiştirme, atama, öğretmenlik mesleğinin tercih edilebilirliğini artırma, periyodik ve aktif katımlı hizmet içi eğitimleri yoğunlaştırma gibi çok yönlü ve kurumsal çalışma gerektirdiği açıktır.

Sonuç itibarıyla din ahlak ve değerler alanı seçmeli derslerinde yaşanan problemlerin en aza indirilip derslerin verimliliğinin artırılmasına yönelik çalışmalara hız verilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Bu ise alanda yeni yeni oluşmaya başlayan literatürün bütüncül bir tarzda değerlendirilmesi ve farklı paydaşların tecrübe paylaşımı sayesinde gerçekleşebilir. Alan üzerine yapılan betimsel çalışmaların sonuçlarını dikkate alan ve yeni kapsamlı analizlere kapı aralayacak geniş katımlı bir çalışmanın gerekliliğine inanmaktayız. Bu nedenle Din Öğretimi Genel Müdürlüğü'nün önderliğinde seçmeli derslerin iyileştirilmesine yönelik alandaki birikimi toplayıp değerlendirerek iyileştirme çalışmalarına ışık tutacak bir sempozyum düzenlenmesinin faydalı olacağı kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

- ALTUNIŞIK, Remzi; COŞKUN, Recai; BAYRAKTAROĞLU, Serkan ve YILDIRIM, Engin, Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı (6. Baskı). Sakarya: Sakarya Yayıncılık, 2010.
- AŞILIOĞLU, Bayram, Başlıca Öğrenme ve Öğretim İlkeleri, Öğretim İlke Yöntemleri içinde (28-41), Ankara: Anı Yayınları, 2012.
- Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, Toledo Guiding Principles On Teaching About Religions And Beliefs In Public Schools, Warsaw, 2007.
- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Hasan ve Eylem Zengin/Türkiye Davası Kararı, Başvuru No: 1448/04, Strasbourg, 2007.
- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Mansur Yalçın ve Diğerleri/Türkiye Davası Kararı, Başvuru No: 21163/11, Strasbourg, 2014.
- AYDIN, M. Zeki, Din Öğretiminde Yöntemler, Ankara: Nobel Yayınları, 6. Baskı, 2013.
- AYDIN, Mehmet Zeki, Dünyada Din Eğitim ve Öğretimi, Din Eğitimi içinde (233-265), Ankara: Grafiker Yayınları, 2012.
- AYHAN, Halis, Türkiye'de Din Eğitimi, İstanbul: Dem Yayınları, 2004.
- BAHÇEKAPILI, Mehmet, Yeni Eğitim Sisteminde Seçmeli Din Dersleri (İmkânlar, Fırsatlar, Aktörler, Sorunlar Ve Çözüm Önerileri) İstanbul: İlke Yayınları, 2013.
- BALCI, Ali, Sosyal Bilimlerde Araştırma, Ankara: PegemA Yayıncılık, 2004.
- BAYRAKTAR, M. Faruk, İslam Eğitiminde Öğretmen Öğrenci Münasebetleri, İstanbul: İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1984.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Şener; ÇAKMAK, EBRU K; AKGÜN, ÖZCAN E; KARADENİZ, Şirin; DEMİREL, Funda; Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Pegem Akademi, 2011.
- CEBECİ, Suat, Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi, Ankara: Akçağ Yayınları, 1996.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/3 Winter 2015

- DEMİREL, Özcan, Eğitimde Program Geliştirme: Kuramdan Uygulamaya, 6. Baskı, Ankara: PegemA Yayıncılık, 2004.
- ERTÜRK, Selahattin, Eğitimde Program Geliştirme, 8. Baskı, Ankara: Meteksan Yayınları, 1994.
- FARUK Salman, Nazif YILMAZ, Nihat MORGÜL, Tecvîdli Kur'an-ı Kerim Elif-Bâ'sı (İnteraktif Cd Destekli), Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2013.
- GEARON, Liam, Religion Politics and Pedagogy: Historical Contents, *British Journal of Religious Education*, 30 (2) 2008, s. 93-102.
- <http://www.eba.gov.tr/kuranuygulamasi>, (Erişim: 30.10.2014).
- HULL, M. Jhon, <http://www.iarf.net/REBooklet/TableofContents.htm>, (Erişim: 04.06.2004)
- JACKSON, Robert, Avrupa'da Dini Kurumlar ve Din Eğitimi Öğretiminin Kamusal Alandaki Genel Eğitime Katkısı, Avrupa Birliği Sürecinde Dini Kurumlar ve Din Eğitimi içinde (79-158), İstanbul: Ensar Neşriyat, 2007.
- Komasyon, Din Öğretiminde Materyal Geliştirme Kılavuzu, Ankara: Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, 2014.
- KÜÇÜKAHMET, Leyla, Öğretim İlke ve Yöntemleri, İstanbul: Alkim Yayınları, 1998.
- KÜMBETOĞLU, Belkıs, Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma, İstanbul: Bağlam Yayınları, 2005.
- MEB, DOGM, Haziran 2014 Mesleki Çalışmalar Başlıklı Resmi Yazı, Tarih: 03.06.2014, Sayı: 2246137.
- MEB, DOGM, Hz. Muhammed'in Hayatı Dersi Müzakere Konuları, Mesleki Çalışma Sonuç ve Teklif Metni, Ankara, 2014.
- MEB, DOGM, Mesleki Çalışmalar Başlıklı Resmi Yazı, Tarih: 14.08.2014, Sayı: 3380009.
- MEB, DOGM, Öğretim Programları Başlıklı Resmi Yazı, Tarih: 26.03.2013, Sayı: 321536.
- MEB, DOGM, Temel Dini Bilgiler Dersi Müzakere Konuları, Mesleki Çalışma Sonuç ve Teklif Metni, Ankara, 2014.
- MEYDAN, Hasan, Din, Ahlak Ve Değerler Alanı Seçmeli Derslerinin Öğrenci Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 40, Erzurum, 2013, s. 219-250.
- OKUMUŞ, Ejder, Din ve Sosyalleşme, *Turkish Studies*, 9 (11), Ankara, 2014, s: 429-454.
- Ortaokul Temel Dini Bilgiler Dersi Öğretim Programı, Talim Terbiye Kurulu, Ankara, 2012.
- Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Hz. Muhammed'in Hayatı Dersi Öğretim Programı, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara, 2012.
- Ortaokul, İmam-Hatip Ortaokulu Kur'an-ı Kerim Dersi (5-8. Sınıflar) Öğretim Programı, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara, 2012.
- Ortaöğretim Hz. Muhammed'in Hayatı Dersleri Öğretim Programı, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara, 2012.
- Ortaöğretim Kur'an-ı Kerim Dersi (9-12. Sınıflar) Öğretim Programı, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara, 2012.
- Ortaöğretim Temel Dini Bilgiler Dersi Öğretim Programı, Talim Terbiye Kurulu, Ankara, 2012.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/3 Winter 2015

Resmi Gazete, İlköğretim ve Eğitim Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (2012/6287).

Resmî Gazete: Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Kurumları Yönetmeliği, 27Ağustos 2003/25212.

Resmî Gazete: Okul Öncesi Eğitim Ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği, 26 Temmuz 2014/29072.

SÖNMEZ, Veysel, Öğretim İlke Yöntemleri, Ankara Anı yayıncılık, 7. Baskı, 2014.

YILDIRIM, Ali ve ŞİMŞEK, Hasan, Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Seçkin Yayınları, 2005.

Zonguldak İl Milli Eğitim Müdürlüğü (MEM) 2014/ 2015 Zonguldak İli İlkokullar, Ortaokullar, İmam-Hatip Ortaokulları Ve İmam Hatip Liseleri Seçmeli Dersler Ve Arapça Mesleki Çalışma Raporu, Zonguldak, 2014.

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

MEYDAN, H., Makale Adı, *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 10/3 Winter 2015, p. 673-694, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7583>, ANKARA-TURKEY

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/3 Winter 2015

